

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;

оперативно-розшукова діяльність

Осипенко І. П.,

старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя

Чернігівського національного технологічного університету

Лутченко О.М.,

студентка Чернігівського національного технологічного університету

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ТЕРОРИСТА

Тероризм – явище, що постійно супроводжує людство, належить до найнебезпечніших і складнопрогнозованих явищ сучасності, які набувають дедалі більшого розмаїття форм і загрозливих масштабів. [1, с. 460]. Тому дуже важливим є питання причин виникнення тероризму, а також дослідження аспектів, які спонукають людей ставати терористами.

Кримінальне право розглядає тероризм як одну з небезпечних форм злочинного посягання, в основі якого намагання суб'єкта нав'язати на оточуючих страх, паніку, паралізувати соціально корисну діяльність громадян, нормальне функціонування органів влади та управління і тим самим досягти своїх кримінальних цілей. [2, с. 404].

Метою статті є вивчення криміналістичної характеристики особи терориста, яка характетизує його вольові якості, професійні навички, у тому числі злочинні, відношення до жертв та співучасників, які впливають на вибір місця й часу, способів та засобів вчинення та приховання злочину.

Питаннями психології тероризму та дослідженням рис характеру особи терориста займалися такі вчені, як Д. В. Ольшанський, А. В. Щеглов, Л. Я. Гозман, В. Л. Васільєв, Е. С. Гундарь, Г. С. Семаков, О. В. Бишевець, М. А. Погорецький та інші.

Мета сучасних терористичних акцій – шляхом насильства, антигуманних дій досягти бажаного політичного впливу на владні урядові структури, потрібного психологічного впливу на соціум в окремому регіоні загалом [3, с. 343].

Для детального вивчення тероризму важливе значення мають властивості особистості терориста, які характеризують його вольові якості, професійні

навички, у тому числі злочинні, відношення до жертв та співучасників, які впливають на вибір місця й часу, способів та засобів вчинення та приховання злочину.

Тероризм, як зазначає Є. Гундар, – це свідоме використання нелегітимного насильства з боку будь-якої групи або окремих осіб, які намагаються досягти відповідної злочинної мети, якої не можна досягти легітимним способом. Як підкреслює науковець, із цього випливає, що насильство, здійснюване терористами, перебуває у прямій залежності від досягнення злочинної мети. Основна мета кримінального тероризму – особиста вигода терористів [4, с. 109].

На думку психологів, для терористів характерним є верховенство емоцій над розумом (імпульсивність), упередженість оцінок, низький поріг терпимості (дратівливість, збудливість), відсутність належного самоконтролю. Окремі вчені припускають, що терористи за своїми психологічними особливостями близькі до убивць. До терористичних груп потрапляють особи різних професій, практично з усіх прошарків суспільства. Вони представляють різноманітність культур та національностей і підтримують широкий спектр ідеологічних напрямів. Багато терористів є людьми, які свого часу, виступаючи за певні права і свободи, були засуджені державою, поставлені за межі закону. Для таких людей тероризм стає соціальною помстою державі [5, с. 376-378].

Докладнішого аналізу потребує така властивість особи терориста, як особлива жорстокість. Злісна спрямованість злочинця, його цинізм та безжалісне відношення до людей знаходять своє вираження саме в жорстокості до потерпілих, в ігноруванні або бажанні тієї шкоди, що завдає суспільству.

Особи, які встають на шлях вчинення терористичних актів, зазвичай проявляють певні професійні навички у поводженні та влучній стрільбі із вогнепальної зброї (у тому числі бездоганно володіють автоматичною зброєю), знають технологію виготовлення та правила поводження з вибуховими речовинами; володіють електромонтажними, токарськими, слюсарними та іншими видами робіт. Ці знання можуть реалізовуватися у виборі оптимального місця й часу для стрільби або вибуху, у конкретній конструкції зброї та вибухового пристрою, способі підриву та прихованні злочину [6, с. 111].

Індивідууми, які стають терористами часто не зайняті, соціальні відчужувані, психічно неврівноважені. Наприклад, молоді люди без освіти можуть намагатися приєднатися до терористичної групи для того, щоб їхнє життя набуло пригод. Деякі індивідууми можуть мотивуватися переважно бажанням використовувати їхню спеціальну кваліфікацію, наприклад, виготовлення бомб. Більш вихована молодь може мотивуватися істинними для них політичними або релігійними переконаннями. Чоловіки, які стають терористами в Західних країнах, загалом є як інтелектуальними, так і ідеалістичними [7, с. 211].

У терористичних організаціях, у всіх структурних ланках переважають в основному чоловіки у віці від 20 до 35 років, не працюючі, з неповною середньою та середньою освітою. У терористичних організаціях, що займаються наркобізнесом, який забезпечує високий прибуток при відносно некваліфікованій і не трудомісткій роботі, особливо висока частка молоді, що не має спеціальності. У групах, які здійснюють терористичну діяльність у сфері економіки і фінансів, віковий рівень її учасників вищий, як і рівень їх загальної і спеціальної кримінальної підготовки. У терористичних формуваннях ідейно-політичної спрямованості відсоток раніше засуджених незначний. Проте, у загально злочинних формуваннях, що займаються безпосередньо кримінальним тероризмом, спостерігається великий відсоток раніше засуджених (72%). Кримінальному тероризму властива така риса, як досить високий рівень злочинного професіоналізму (82%) членів груп, які задіяні у кримінальному тероризмі, володіють більшістю типових ознак кримінального професіоналізму [8, с. 345].

Переважно організатори та керівниками терористичних груп є особи старшого віку, а молодшого – виконавці. Терористичні групи подібні релігійним сектам. Вони вимагають повного зобов'язання членів, часто забороняють відносини з аутсайдерами, регулюють іноді і сексуальні відносини та заборони, нав'язують відповідний порядок життя, прагнуть піддати ідеологічній обробці кожного члена. Терористи намагаються викоринити індивідуальність у групі, створити свого роду загальний розум групи, загальний моральний код, який вимагає незаперечної покірності [5, с. 215].

Передумовами вступу жінки в терористичні організації може бути бажання особистої незалежності, необхідність довести свою корисність і значимість суспільству, вплив феміністичних ідей на тлі більш глибоких соціальних причин. Однак окремі причини виділити складно. Значну роль при визначенні жіночої присутності в терористичних організаціях відіграє культура регіону, національні особливості становища жінки в суспільстві, її місце в соціальній ієрархії держави, нації, народності, клану. Причиною збільшення кількості жінок-терористок часто є економічна вигода їх використання, а також політичні дивіденди, які приносять міжнародний розголос. Подібне часто відбувається в мусульманських країнах, де фундамент жіночої покірності чоловікові формувався віковою культурною традицією. Моделі участі жінок у тероризмі якісно відрізняються залежно від регіону походження терористичної групи. А збільшення присутності жінок в терористичній діяльності і неготовність суспільства до подібного повороту подій допомагає їм стати досить ефективними [9].

Ще однією важливою причиною успішного вступу жінок до числа терористок-смертниць є звільнення від нестерпних умов у сім'ї, з огляду на те, що отримати розлучення для них майже неможливо.

Аналіз детермінації жіночого тероризму свідчить про те, що виникнення й існування даного феномена обумовлено безліччю факторів. Серед найбільш вагомих причин є залежність жінки від чоловіка. Подібне часто відбувається в мусульманських країнах, де жіноча покірність чоловікові є елементом культурних традицій, які формувалися віками. У результаті стереотип залежності закріплений в свідомості жінки, стає стійкою рисою її особистості, особливо, коли це підтримується соціальними очікуваннями оточуючих [10, с. 273].

Особистість терориста має яскраво виражені негативні риси характеру людини і є досить багатогранною. Існує цілісна сукупність факторів, що визначають причетність людини до тероризму. Вона обґрунтовується принципом єдності соціальних і психологічних аспектів, їх постійної взаємодії.

Подальше дослідження особи терориста дозволить на початковому етапі розслідування визначити основну типологічну характеристику терористичного угруповання, що важливо для подальшої кваліфікації злочинного діяння.

Список використаних джерел:

1. Сукмановська Л. М. Щодо причин виникнення та поширення тероризму / Л. М. Сукмановська // Накуовий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – №2. – С. 460-470.
2. Кримінально-правова характеристика проявів терористичної діяльності [Текст] / І. Р. Серкевич // Публічне право: Науково-практичний юридичний журнал. – 2012. – с. 401-407. – Бібліогр. в кін. ст.
3. Філософія права: словник / В.А. Бачинін, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К.: Вид. дім «Ін Юре». – 2003. – 408 с.
4. Гундарь Е. С. Терроризм как форма политического экстремизма / Е. С. Гундарь // Антитеррор. – 2003. – № 1. – С. 104–109.
5. Біленчук П. Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2007. – Бібліогр.: у кінц. розд. – 512 с.
6. Іваненко В. О. Суб'єкти терористичної діяльності / В. О. Іваненко // І Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2012. – №3. – С. 106-119.
7. Кравчук І. А. Особа злочинця-терориста як елемент криміналістичної характеристики терористичного акту // І. А. Кравчук // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 210–216.
8. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бишевец, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергеева та ін.; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергеевої. – К.: Алерта, 2015. – 536 с.
9. Малышев В. Г. Социально-психологические аспекты участия женщин-смертниц в террористической деятельности / В. Г. Малышев : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iran.ru>.
10. Перелигіна Р. В. Жіночий тероризм як феномен сучасних політичних процесів // Р. В. Перелигіна // Часопис Київського університету права. – 2015. - №1. – С. 271-274.